

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตกลุ่มวิชาการจัดการงานสาธารณะ รุ่น 17

บทความ

บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการจัดการการ
ท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

โครงการจัดการงานสาธารณะ รุ่นที่ 17

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการงานสาธารณะ

บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระ
เกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระมหาแก้วกล้า รองศักดิ์

คำสำคัญ: บทบาทของพระภิกษุสงฆ์/ด้านการจัดการการท่องเที่ยว/วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ การบริการ ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีเป็นต้นทุนในการดำเนินการและเพื่อสร้างความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งในประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะและความสนใจของนักท่องเที่ยว คือ 1) ประเภทธรรมชาติ เช่น ทะเล น้ำตก ชายหาด เกาะ อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น 2) ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา เช่น วัด อุทยานประวัติศาสตร์ 3) ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม คือ รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม เช่น ตลาดน้ำ งานประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา เพื่อเยี่ยมชม การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการเกจิอาจารย์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน การนั่งสมาธิตามสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ประวัติความเป็นมาของศาสนาต่าง ๆ พร้อมทั้งสามารถนำหลักธรรมคำสอน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ได้แก่ การเยี่ยมชมวัดวาอารามต่าง ๆ การไปนมัสการเกจิอาจารย์และบูชาศาสนสถาน และการปฏิบัติธรรมหรือนั่งวิปัสสนากรรมฐาน ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2551)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมนั้น เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชนชาติที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเทคโนโลยีการจัดการของผู้คนในสังคมเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในสาขาต่าง ๆ ทั้งในด้านโบราณคดี วัฒนธรรม จารีตประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดนั้น นับว่ามีคุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะวัดเป็นแหล่งที่เชื่อมโยงเรื่องราวความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและเป็นสถานที่รวบรวมมรดกศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรมอันวิจิตรงดงามเพียบพร้อมด้วยคุณค่าทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ อันเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิสถาปัตยกรรมและทางธรรมชาติที่สวยงาม วัดจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปะที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ

วัดกับการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่เดินคู่กันสำหรับสังคมในปัจจุบันกล่าว ด้วยเหตุที่ว่าวัดเป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมตลอดจนพุทธศิลป์ที่สวยงามและมีคุณค่า การทำให้วัดกลายเป็นสถานที่เรียนรู้และศึกษาของสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด เพื่อทำให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมต่อไป และที่สำคัญสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบริเวณวัด และใช้เพื่อพัฒนาวัดให้คงอยู่ต่อไป การจะ

ดำเนินการได้จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ที่วัดมีอยู่ และควรจะมี การพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวขึ้น เราต้องไม่ลืมแก่นแท้ของความเป็นวัดใน พระพุทธศาสนา คือ วัดเป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ที่ใช้ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา และเป็นสถานที่สำหรับขัดเกลา ฝึกฝนจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาทุกยุคทุกสมัย การจัดบรรยากาศ ภายในวัดให้ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จึงควรทำให้บรรยากาศร่มรื่น มีความสะอาดและสวยงาม โดยใช้พุทธศิลป์ภายในวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นที่ใช้แสวงหาความรู้ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์สูงสุดจากการมาท่องเที่ยวภายในวัด

โดยจะเห็นได้ว่าวัดที่มีความโดดเด่นศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศิลป์จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา ชื่นชม ผ่อนคลายตามบรรยากาศที่น่าท่องเที่ยวและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัด ถ้าพระภิกษุสงฆ์ใน ปัจจุบันภายในวัดไม่มีการเรียนรู้ถึงบทบาทในการบริหารจัดการที่ดีก็จะเสียโอกาสในการรักษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วซึ่งพระภิกษุสงฆ์ต้องมีการปรับตัวผ่านบทบาทหน้าที่ให้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงที่อย่างรวดเร็วนี้ เพราะถือว่าเป็นโอกาสดีของวัด ด้วยว่าวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร แห่งนี้มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่ออย่าง พระบรมบรรพต ที่มีนักท่องเที่ยวรู้จักและแวะเวียนมาอยู่ตลอด ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนเดิมที่มีอยู่แล้ว สิ่งที่จะต้องเพิ่มเข้ามาคือบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการบริหาร จัดการการท่องเที่ยวที่จะเสริมประโยชน์ในเรื่องของการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าผ่านศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศิลป์ภายในวัด ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวัดมีความรู้ ความเข้าใจและจำนวนมากขึ้น

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในเรื่อง บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราช วรมหาวิหารในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารเป็นหลักว่าจะมีบทบาทใน การจัดการการท่องเที่ยวอย่างไร โดยวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมในด้านต่าง ๆ มี การบริหารจัดการ การนำไปปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยว เป็นต้นเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อยังคงไว้ ซึ่งความเป็นวัดท่องเที่ยวและเผยแผ่ ดังนั้นเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ดำเนินต่อไปอย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น โดยพระภิกษุต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นผ่านการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญในการ ศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อวัดนี้และวัดอื่น ๆ นำเอาไปเป็นกรณีศึกษาเพื่อพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัด สระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารของพระภิกษุในวัดสระเกศราช

วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการศึกษา

ในการทำวิจัยครั้งนี้ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่ พระภิกษุที่อยู่ในวัดสระเกศ ประจำปี 2561 จำนวน 150 รูป ได้กลุ่มตัวอย่าง 6 รูป ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัย รูปแบบการวิจัย งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้สร้างลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ลักษณะของคำถาม ได้แก่ ชื่อ นามสกุล อายุ พรรษา

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ด้านข้อมูลบทบาทการปฏิบัติงานของพระภิกษุสงฆ์วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ถึงการมีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารทั้งในแนวของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องปัญหาและอุปสรรค

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์ถึงการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในเรื่องของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยววัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการจัดการการท่องเที่ยววัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ประเด็นคำถามบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยววัดสระเกศราชวรมหาวิหารมี แนวทาง ทฤษฎี กลยุทธ์ รูปแบบ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างไร

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
2. นำแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย
3. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่เรียกว่า การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อความถูกต้อง แม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีวิธีการโดยละเอียดดังนี้ สุภางค์ จันทวานิช (2559 หน้า 129 -130)

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ด้านข้อมูล โดยการนำข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสาร ผลสัมภาษณ์ที่บันทึกเก็บรวบรวมมาได้จากแหล่งต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านเวลาสถานที่และจากตัวบุคคลมาสรุปรวมเปรียบเทียบความสอดคล้องรวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นให้มีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์และควบคุมประเด็นวิเคราะห์ที่กำหนด
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี โดยการใช้มุมมองจากทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีแห่งการบริหารจัดการ แนวคิดทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาเปรียบเทียบข้อค้นพบ ทำให้เห็นว่าทฤษฎีมีอิทธิพลต่อข้อค้นพบและตีความงานวิจัยอย่างไร
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน และการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

1. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารด้านการจัดการการท่องเที่ยว
2. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

การวิเคราะห์ข้อมูลในการทำการศึกษานี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารและนำผลข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการตีความและบรรยายแล้วนำมาหาข้อสรุปอย่างมีระบบ มีเหตุผล และอิงกรอบแนวคิดและทฤษฎี คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นโดยผู้ศึกษาได้เห็นหลายๆเหตุการณ์และได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้ว ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องจะถูกกำจัดออกไป หลังจากนั้นทำการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยการเขียนประโยคหรือข้อความตามกรอบทฤษฎีหรือตอบปัญหาการวิจัย
2. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ในการวิเคราะห์เอกสารผู้ศึกษาต้องคำนึงถึงบริบทหรือสภาพแวดล้อมของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประเด็นด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีนี้จะเป็นข้อความแบบบรรยายไม่มีสูตรสำเร็จ

- ตายตัวขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาที่จะวิเคราะห์และเลือกของผู้ศึกษา ดังนั้นการมีกรอบแนวคิดทฤษฎีหลากหลายจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการช่วยวิเคราะห์ข้อมูลได้ลึกซึ้งและสร้างข้อสรุปที่หนักแน่น
3. ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ประเด็นคำถาม
  4. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกัน อาทิเช่น เอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์
  5. นำข้อมูลที่ได้จากการเปรียบเทียบมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเพื่อสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมบทบาทการจัดการการท่องเที่ยวของพระภิกษุสงฆ์ต่อไป

สรุปผลและอภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

สรุปผลการศึกษาด้าน บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พบว่าการปฏิบัติหน้าที่แต่ละสถานที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดูแล มีการปฏิบัติตามหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบในแต่ละหน่วยบำเพ็ญกุศล ล้วนแล้วแต่มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยภายในวัด ด้วยการบริหารจัดการภายในวัดที่ดี เพื่อจะสามารถพัฒนาคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการเรื่องการบริหารต่าง ๆ ภายในวัด ให้วัดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าอาวาส ซึ่งเจ้าอาวาสได้แบ่งภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการแต่ละสถานที่สำคัญภายในวัดแก่หัวหน้าหน่วยบำเพ็ญแต่ละสถานที่ เพื่อเป็นกระจ่ายการบริหารจัดการ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ด้วยการมองเห็นบทบาทของภิกษุพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ต้องแสดงออกมานั้น ต้องเพิ่มบทบาทของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเข้ามาด้วย เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ทั้งยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน สังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีและการขัดเกลาทางสังคม โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่ อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นหากมองว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่เผยแผ่พระธรรมคำสอน ทำได้เพียงการแสดงธรรมเทศนาในงานพิธีต่าง ๆ หรือการบอกธรรมะแก่คนที่สนใจเข้ามาในวัด ด้วยว่าในอดีตคนไทยที่ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงมีคนมาเข้าวัดเป็นประจำบทบาทของพระสงฆ์ก็ยังเผยแผ่ศาสนาได้ดีอยู่ แต่หากมองไปในอนาคตการก็จะเป็นเรื่องลำบากสำหรับการเผยแผ่ เพราะในปัจจุบันคนไทยเข้าวัดมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากสาเหตุของวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไป วัดต่าง ๆ ถึงแม้จะประกอบไปด้วยสิ่งก่อสร้างเช่น กุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลาและการจัดงานประเพณีท้องถิ่น มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชาวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีงานนมัสการพระธาตุ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ก็ไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าวัดได้มากเหมือนสมัยก่อน สาเหตุอาจเกิดจากการขาดบทบาทของพระสงฆ์ด้านการบริหารจัดการ

การท่องเที่ยวภายในวัดที่จะสามารถเชิญชวนประชาชนให้เข้าวัดในฐานะนักท่องเที่ยวหรือญาติโยมผู้จะมาทำบุญนั่นเอง พระสงฆ์ต้องปรับบทบาทในการเผยแผ่ในหลาย ๆ ทาง ด้วยการว่าท่องเที่ยวก็เป็นช่องทางหนึ่งของการเผยแผ่ ผ่านประวัติความเป็นมาของสถานที่ที่น่าดูชม ด้วยการแนะนำ บอกกล่าว ให้คติธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพราะเหตุนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดหรือสิ่งก่อสร้างที่มีมาแต่เดิม อันได้แก่ พระบรมบรรพต เป็นต้น ก็เป็นเหตุช่วยให้เกิดการท่องเที่ยวภายในวัดขึ้นมาได้ โดยพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารมีความตื่นตัวในเรื่องของตนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยใหม่มากขึ้น สาเหตุอีกด้านหนึ่งมาจากการที่มีการบูรณะปฏิสังขรณ์หรือปรับปรุงเสนาสนะภายในวัดหรือบรมบรรพตให้เป็นสถานที่สะอาด สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศและภายในประเทศได้ การที่พระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร มีบทบาทในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ย่อมเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาในด้านการเผยแผ่และต่อวัดในด้านของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว ถึงแม้การบริหารจัดการท่องเที่ยวจะเป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องของการเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ตาม ในความเป็นจริงพระภิกษุสงฆ์ไม่ควรอยู่เฉย ไม่ใช่ศึกษาพระปริยัติธรรมมาแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะนำความรู้ความสามารถเอามาเผยแผ่หรือว่าเอามาอธิบายให้กับคนทั้งหลายที่เข้ามาสู่วัดได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการท่องเที่ยวหรือเชิงประวัติศาสตร์ของสถานที่นั้น ๆ ภายในวัดของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุสมควรที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์มากยิ่งขึ้น

2. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

สรุปผลการศึกษาด้าน การจัดการท่องเที่ยววัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พบว่า ประเด็นหลักจะต้องมุ่งเน้นในเรื่องของเรื่องของการจัดการแบบมีระบบคุณธรรมจริยธรรม ด้วยว่าระบบของสงฆ์นั้นไม่สามารถขาดระบบคุณธรรมจริยธรรมนี้ได้เลย เพราะเรื่องที่ต้องมีควบคู่กับวัดอยู่แล้ว ดังนั้นระบบคุณธรรมจริยธรรมต้องมาเป็นอันดับแรก ส่วนด้านแนวคิดบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีทั้งในเชิงรับและในเชิงรุก บริหารในเชิงรับคือ การจัดการเรื่องสถานที่ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีหลักการคือสะอาด สว่าง งาม ด้านความสะอาดก็มีการปิดกวาดเช็ดถูจัดเก็บสิ่งของต่างเป็นประจำ ด้านสว่าง เนื่องจากว่าวัดสระเกศราชวรมหาวิหารมีการเปิดวัดแต่เช้าปิดตอนค่ำ มีนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เส้นทางก็ต้องสว่างแล้วก็ปลอดภัย ส่วนในด้านของความสงบ ก็จัดบรรยากาศให้มีความร่มรื่น เปิดบทสวดมนต์บ้าง เสียงธรรมของหลวงพ่อดำเนินตามทางเดิน ในแนวคิดเชิงรุกก็ต้องใช้วิวัฒนาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่น เว็บไซต์ต่าง ๆ สื่อออนไลน์ เป็นต้นในการที่จะประชาสัมพันธ์เพื่อจะให้ความกว้างขวางทางด้านข้อมูลนอกจากที่จะมีเฉพาะข้อมูลของคนภายในประเทศ คนต่างประเทศก็สามารถที่จะดูผ่านเว็บไซต์ได้ โดยมีกลยุทธ์เรื่องของการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีจุดบริการนักท่องเที่ยว มีจุดในการดูแลจัดการเรื่องต่าง ๆ มีสาธารณูปโภคเบื้องต้นให้ อย่างเช่น มีตู้เอทีเอ็มมีร้าน

สวัสดิการเพื่อมุ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวแต่ไม่ได้มุ่งรายได้ มีป้ายสามภาษาไปยังสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด และโบชัวร์ประชาสัมพันธ์ ส่วนเรื่องการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เลือกทำบุญตามสิ่งของต่าง ๆ ที่วัดจัดไว้ให้ เพราะว่าวัดไม่สามารถทำให้พิสดารได้ และการเอาวัฒนธรรมของประเทศอื่นมาประสมด้วยอย่างเช่น การเขียนคำอธิษฐานใส่ใบไม้แล้วเอาไปแขวนกับกิ่งไม้ของต่างประเทศ เราก็เอาประยุกต์เป็นใบโพธิ์ให้โยมได้เขียนคำอธิษฐานหรือวันเดือนปีเกิด เพื่อจะให้มีความสุขความร่มเย็นตามความเชื่อของชาวไทย ทั้งยังมีการจัดตั้งบุคลากรพิเศษหรือเรียกว่าพระวิทยากรที่มีความรู้ มีความสามารถในการให้คำแนะนำแก่สถานศึกษาหรือองค์กรหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนต่าง ๆ ที่ติดต่อเข้ามาเพื่อจะนำบุคลากรเข้ามาศึกษาดูงาน ให้ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากพระวิทยากร ถือว่าเป็นกลยุทธ์ในการบริหารการจัดการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่ง ส่วนในเรื่องของปัญหาอุปสรรคก็จะมีอยู่ 2 ส่วนคือ ในส่วนของบุคลากรและส่วนของนักท่องเที่ยว ในส่วนของบุคลากรนั้นด้วยความที่วัฒนธรรมหรือสังคมไทยที่เป็นมาแต่เดิมนั้น ไม่ได้มุ่งหมายให้พระภิกษุสงฆ์ได้มาทำการชี้แนะหรือมาทำการอธิบายให้คนทั้งหลายรู้เรื่องเกี่ยวกับการเชิญชวนให้เข้ามาท่องเที่ยว หรือเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดวาอารามของตน จึงเกิดปัญหาด้านการแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ทั้งด้านภาษาการสื่อสารที่ไม่ค่อยชำนาญเรื่องภาษาต่างประเทศ และเป็นเรื่องของการควบคุมบุคลากรที่เป็นฆราวาสให้เป็นไปตามแผนที่ค่อนข้างจะต้องใช้ความเข้มงวดและใช้หลักธรรมเข้าช่วย ในส่วนนักท่องเที่ยวก็จะเป็นเรื่องของการสื่อสารอย่างเช่น นักท่องเที่ยวชาวจีนและชาวรัสเซียจะไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้เลย และเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับของชาวต่างชาติซึ่งมีทั้งคล้ายกันและแตกต่างกันมากทำให้การบริหารจัดการตรงนี้เกิดปัญหา

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

สรุปผลการศึกษาด้าน การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า เพื่อพัฒนาในด้านการให้ข้อมูลต้องนำพระภิกษุสามเณรมาเข้าคอร์สอบรม เพื่อในพระภิกษุสามเณรมีจิตสาธารณะในการเป็นมัคคุเทศก์ และพัฒนารูปแบบด้านสาธารณูปโภคที่ครบครันมากขึ้นตัวอย่างเช่น เรื่องของระบบเสียงภาษาต่าง ๆ ในจุดต่าง ๆ นักท่องเที่ยวขึ้นมาแล้วจะสามารถรู้ได้ว่าในจุดนี้คืออะไรมีความเป็นมาอย่างไร เรื่องของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการนำระบบบาร์โค้ดเข้ามาใช้ เรื่องของตู้ล็อกเกอร์สำหรับเก็บของของนักท่องเที่ยวที่ เรื่องของสถานที่แลกเปลี่ยนเงินสำหรับนักท่องเที่ยวให้สามารถแลกกับที่วัดได้เลย เรื่องของร้านขายของที่ระลึกที่ต้องทำให้ได้มาตรฐานแต่ไม่เน้นรายได้แต่เป็นการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมเพราะว่านักท่องเที่ยวได้ใช้ผลิตภัณฑ์ของวัดสระเกศราชวรมหาวิหารไปสู่ข้างนอกหรือตัวของนักท่องเที่ยวก็ทำเป็นโปสการ์ดพร้อมส่งก็ถือว่ามันเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่วัดไม่ได้ทำอะไรมาก

การอภิปรายผล

บทบาทของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พบว่า การปฏิบัติหน้าที่แต่ละสถานที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดูแล มีการปฏิบัติตามหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบในแต่ละหน่วยบำเพ็ญกุศล ล้วนแล้วแต่มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยภายในวัดด้วยการบริหารจัดการภายในวัดที่ดี เพื่อจะสามารถพัฒนาคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการเรื่องการบริหารต่างๆ ภายในวัด ให้วัดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าอาวาส ซึ่งเจ้าอาวาสได้แบ่งภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการแต่ละสถานที่สำคัญภายในวัดแก่หัวหน้าหน่วยบำเพ็ญแต่ละสถานที่เพื่อเป็นกระจ่ายการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาอุทัย วชิรเมธี (2550) ที่ว่า “ความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง” ด้วยการมองเห็นบทบาทของภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันที่ต้องแสดงออกมานั้น ต้องเพิ่มบทบาทของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเข้ามาด้วย เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ พระราชอุปเสนาภรณ์ ที่กล่าวว่า “ในสถานการณ์ปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมจำเป็นต้องทำได้ในหลายด้าน การบริหารจัดการการท่องเที่ยว สามารถจัดเข้าในหมวดเผยแผ่ก็ได้” แต่หากมองไปในอนาคตการก็จะเป็นเรื่องลำบากสำหรับการเผยแผ่ เพราะในปัจจุบันคนไทยเข้าวัดมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากสาเหตุของวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไปวัดต่าง ๆ ถึงแม้จะประกอบไปด้วยสิ่งก่อสร้างเช่น กุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลาและการจัดงานประเพณีท้องถิ่น มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น ก็ไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าวัดได้มากเหมือนสมัยก่อน สาเหตุอาจเกิดจากการขาดบทบาทของพระสงฆ์ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดที่จะสามารถเชิญชวนประชาชนให้เข้าวัดในฐานะนักท่องเที่ยวหรือญาติโยมผู้จะมาทำบุญนั่นเอง ถือว่าการท่องเที่ยวทุกวันนี้จึงเป็นช่องทางของการเผยแผ่ ผ่านประวัติความเป็นมาของสถานที่ที่น่าดูชม ด้วยการแนะนำ บอกกล่าว ให้คติธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพราะเหตุนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดหรือสิ่งก่อสร้างที่มีมาแต่เดิม ก็เป็นเหตุช่วยให้เกิดการท่องเที่ยวภายในวัดขึ้นมาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย ภูประชาตระกูล (2549) ที่ศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารแบบบูรณาการด้านการท่องเที่ยว” ในข้อของ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้รูปแบบยุทธศาสตร์การบริหารแบบ บูรณาการด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น ในขณะนี้ได้ โดยตัวแบบได้จำแนกแนวทางในการดำเนินการตามองค์ประกอบไว้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์และการเข้าใจปัญหาาร่วมกัน (Vision) เป็นการกำหนดสภาพ ที่พึงประสงค์ในอนาคต 2) ด้านการบริหารจัดการ(Management) และ3)ด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) โดยพระภิกษุสงฆ์ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารมีความตื่นตัวในเรื่องของตนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยใหม่มากขึ้น ถึงแม้การบริหารจัดการท่องเที่ยวจะเป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องของการเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธานันทคุณ (2557) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ที่ว่า ให้พระภิกษุ

สามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารจัดการวัดที่ดีมีคุณภาพจึงเป็นหลักทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุสมควรที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์มากยิ่งขึ้น

การจัดการการท่องเที่ยวในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารของพระภิกษุในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

การจัดการท่องเที่ยววัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พบว่า ประเด็นหลักจะต้องมุ่งเน้นในเรื่องของเรื่องของการจัดการแบบมีระบบคุณธรรมจริยธรรม สอดคล้องกับ พระธรรมโกศาจารย์ (2550) ชื่อว่า ธรรมะเพื่อการบริหาร วิธีบริหารงานที่ดี คือ ธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและของงาน นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยยึดธรรมเป็นหลักในการบริหาร เขามีธรรมที่เรียกว่า พละ 4 ประการอยู่ในใจ ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ พระมหาตะวัน ปญญาวิบูลย์ ว่า ระบบของสงฆ์นั้นไม่สามารถขาดระบบคุณธรรมจริยธรรมนี้ได้เลย เพราะเรื่องที่ต้องมีควบคู่กับวัดอยู่แล้ว ดังนั้นระบบคุณธรรมจริยธรรมต้องมาเป็นอันดับแรก ส่วนด้านแนวคิดบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีการนำกลยุทธ์มาอย่าง การจุดแข็ง จุดอ่อนของวัด ซึ่งสอดคล้องกับ **ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (2552)** ในเรื่องของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ผู้บริหารหรือนักกลยุทธ์จะต้องศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการทำงานขององค์การ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ สภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายในองค์การ โดยทำการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค หรือที่เรียกว่า “การวิเคราะห์ SWOT” ว่าแต่ละปัจจัยมีส่วนเอื้ออำนวยหรือขัดขวางการดำเนินงานขององค์การอย่างไรบ้าง แล้วนำมาปรับเปลี่ยนตามสภาพที่สมควรแก่วัดออกมาในรูปแบบของการบริหารเชิงรับและเชิงรุก ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระวิสุทธิศาสนวิเทศ** ที่ว่า บริหารในเชิงรับคือ การจัดการเรื่องสถานที่ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีหลักการคือ สะอาด สว่าง งบประมาณความสะอาดก็มีการปิดกวาดเช็ดถูจัดเก็บสิ่งของต่างเป็นประจำ ด้านสว่างเนื่องจากว่าวัดสระเกศราชวรมหาวิหารมีการเปิดวัดแต่เช้าปิดตอนค่ำ มีนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เส้นทางก็ต้องสว่างแล้วก็ปลอดภัย ส่วนในด้านของความสงบ ก็จัดบรรยากาศให้มีความร่มรื่น เปิดบทธวดมนบ้าง เสียงธรรมของหลวงพ่อบรมเตจเทศน์บ้างตามทางเดิน ในแนวคิดคิดเชิงรุกก็ต้องใช้วิวัฒนาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่น เว็บไซต์ต่าง ๆ สื่อออนไลน์ เป็นต้น ในการที่จะประชาสัมพันธ์เพื่อจะให้ความกว้างขวางทางด้านข้อมูลนอกจากที่จะมีเฉพาะข้อมูลของคนภายในประเทศ คนต่างประเทศก็สามารถที่จะดูผ่านเว็บไซต์ได้

เรื่องปัญหาอุปสรรคก็จะมีอยู่ 2 ส่วนคือในส่วนของคุณคลากรและส่วนของนักท่องเที่ยว ในส่วนของคุณบุคลากรนั้นด้วยความที่วัฒนธรรมหรือสังคมไทยที่เป็นมาแต่เดิมนั้น ไม่ได้มุ่งหมายให้พระภิกษุสงฆ์ได้มาทำการชี้แนะหรือมาทำการอธิบายให้คนทั้งหลายรู้เรื่องเกี่ยวกับการเชิญชวนให้เข้ามาท่องเที่ยว หรือเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดวาอารามของตน จึงเกิดปัญหาด้านการแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ทั้งด้านภาษาการสื่อสารที่ไม่ค่อยชำนาญเรื่องภาษาต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สิรินทิพย์ พันธุ์มัจฉาพ (2552)** ที่ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม” ที่ว่า ไม่มีแนวทางในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยว

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยงในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว พบว่า เพื่อพัฒนาในด้านการให้ข้อมูลต้องนำพระภิกษุสามเณรมาเข้าคอร์สอบรม ให้พระภิกษุสามเณรมีจิตสาธารณะในการเป็นมัคคุเทศก์ และพัฒนารูปแบบการนำสิ่งแปลกใหม่มาปรับให้เข้ากับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระครูสิทธิสรกิจ** ว่า เราก็ก้าววัฒนธรรมของประเทศอื่นมาประสมด้วยอย่างเช่นการเขียนคำอธิฐานใส่ในใบไม้แล้วเอาไปแขวนกับกิ่งไม้ของเกาหลี เราก็ก้าวประยุกต์เป็นใบโพธิ์ให้โยมได้เขียนคำอธิฐานหรือวันเดือนปีเกิด เพื่อจะมีความสุขความร่มเย็นตามความเชื่อของชาวไทย ทั้งพัฒนาในด้านของสาธารณูปโภคที่ครบครันมากขึ้นตัวอย่างเช่น เรื่องของระบบเสียงภาษาต่าง ๆ ในจุดต่าง ๆ นักท่องเที่ยวขึ้นมาแล้วจะสามารถรู้ได้ว่าในจุดนี้คืออะไรมีความเป็นมาอย่างไร เรื่องของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการนำระบบบาร์โค้ดเข้ามาใช้ เรื่องของร้านขายของที่ระลึกที่ต้องทำให้ได้มาตรฐานแต่ไม่เน้นรายได้แต่เป็นการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมเพราะว่านักท่องเที่ยวได้ใช้ผลิตภัณฑ์ของวัดสระเกศราชวรมหาวิหารไปสู่ข้างนอกหรือตัวของนักท่องเที่ยวก็ทำเป็นไปสการ์ดพร้อมส่งก็ถือว่ามันเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่วัดไม่ได้ทำอะไรมาก

สรุปข้อเสนอแนะในการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวได้แก่

1. ให้มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ในด้านมิติของการจัดการการท่องเที่ยว
2. ให้ภิกษุสามเณรมีจิตสาธารณะในการให้คำอธิบายชี้แจงแก่บุคคลผู้มาขอข้อมูล
3. มีความสนใจในวิวัฒนาการท่องเที่ยวของโลกที่เป็นไป ต้องมีเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
4. อยากให้พระภิกษุสงฆ์มีในเรื่องของการมีส่วนร่วมในวันปกติก็อยากจะให้ออกมาเดินชมวัดเพื่อสร้างบรรยากาศภายในวัด โดยที่อาจจะไม่ต้องทำอะไร แค่ออกมาให้โยมได้เห็นแล้วเกิดความอุ่นใจว่าได้เจอพระ ก็ถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่เหมือนจะไม่สำคัญแต่เกิดมีความสำคัญในเรื่องของคนที่มาท่องเที่ยว ทำให้รู้สึกว่ามีชีวิตจริง

ฉะนั้นจึงอยากให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเพื่อมาทำงานด้านเชิงท่องเที่ยวได้มีประสิทธิภาพ ศาสนาพุทธหากเน้นเรื่องของการตั้งอยู่ด้วยศรัทธาอย่างเดียวนั้นคือตัวศาสนาอยู่ได้ แต่วัดอยู่ไม่ได้เพียงแค่ลำพังของคำว่าศรัทธา เพราะในสมัยปัจจุบันวัดมีเป็นจำนวนมาก อาศัยแต่ชาวพุทธในปัจจุบันไม่มีกำลังขนาดจะดูแลวัดทั่วประเทศได้ ดังนั้นวัดจึงต้องได้รับการสนับสนุนจากส่วนอื่น ๆ ด้วย นั่นคือการท่องเที่ยวเพราะในสมัยปัจจุบันวัดอยู่ได้เพราะการท่องเที่ยว เมื่อวัดอยู่ได้ก็มีพื้นที่สำหรับศาสนา ศาสนาก็คงอยู่รอด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวัดผลด้านคุณภาพของการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้มาแก้ไขและกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป
2. ควรจะศึกษาเรื่องของการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีพัฒนาความรู้ ด้านภาษาที่สามารถสื่อสารให้ดี

ยิ่งขึ้น

3. ควรจะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

4. ควรจะศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวโดยพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2551). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2550). คนสำราญงานสำเร็จ (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2552). การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่) (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- วินัย ภูประชาตระกูล. (2549). ยุทธศาสตร์การบริหารแบบบูรณาการด้านการท่องเที่ยว บริหารส่วนจังหวัดสามจังหวัดภาคใต้ ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่. รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พระครูวิสุธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิรินทิพย์ พันธุ์ฆวาท. (2552). การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550). พุทธวิธีบริหาร. ค้นหามีเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2561, จาก <http://sathlearner.blogspot.com/2007/05/blog-post.html>